

Hakija Helsingin rikospoliisi
Asia Reseptien ja piirrosten tekijänoikeussuoja
Annettu 19.10.2005

LAUSUNTOPYYNTÖ

Tekijänoikeusneuvostolle esitetyt kysymykset

Hakija pyytää tekijänoikeusneuvostoa lausumaan siitä,

ovatko esitutkintapöytäkirjojen liitteissä mainitut A:n ja B:n kirjoitukset kuvineen tekijänoikeuslain mukaisia teoksia, jotka nauttivat tekijänoikeuslain mukaista suojaa?

Selostus asiasta

Kokki A on pyytänyt poliisia selvittämään, onko Perhemediat Oy:n edustajana päätoimittaja C syyllistynyt tekijänoikeusrikokseen tai johonkin muuhun rikokseen julkaistessaan toimittamissaan Hirvimies 2000 ja 2001 lehdissä sekä Metsästäjän vuosikalenteri 2002-2003:ssa luvattomasti kokki A:n ruokareseptejä. Reseptien yhteyteen on lisäksi lisätty mainintoja em. resepteihin sopivina sellaisia tuotteita, joita ei ole mainittu alkuperäisissä resepteissä. Kyseisissä lehdissä on lisäksi julkaistu mm. A:m aiemmin omissa kirjoissaan julkaisemia riistankäsittelyohjeita piirroksineen.

Lausuntopyynnön tarkoittamat kirjoitukset kuvineen ovat A:n osalta seuraavat:

1. Hirvimies. Lausuntopyynnön mukaan artikkeliin sisältyvät reseptit on julkaistu aiemmin A:n teoksessa "Suomen, Karjalan ja Petsamon riistaruokat".
2. Metsästäjän vuosikalenteri 2002-2003. Lausuntopyynnön mukaan kalenteriin sisältyvät reseptit on julkaistu aiemmin A:n teoksissa "Kokkien riistakirja", "Jaakon riistakirja" sekä "Suomen, Karjalan ja Petsamon riistaruokat".
3. Hirvimies 2000. Artikkelissa on käytetty A:n nimeä, ruokaohjeita, piirroksia ja artikkeleita. Ruokaohjeisiin on lisätty mainostarkoituksessa sellaisia tuotteita, jotka eivät ole alkuperäisiin ruokaohjeisiin kuuluneet ja lisäksi samaisten tuotteiden kuvia

on sijoitettu ruokaohjeiden lomaan. Lausuntopyynnön mukaan ruokaohjeet ovat olleet edellämmainituissa A:n teoksissa. Teoksia tai ruokaohjeiden sijaintia niissä ei ole lausuntopyynnössä yksilöity.

Tutkija B on puolestaan kertonut kuulusteluissa poliisille, että C on julkaissut luvatta Hirvimies 2001 -lehdessä hänen aiemmin Jahti 1/1995 -lehteen kirjoittaman artikkelin "Mikä on tappava laukaus hirveen?" kuvineen.

Lausuntopyynnön tarkoittama kirjoitus kuvineen on C osalta seuraava:

1. Hirvimies. C:n kirjoitus kuvineen on julkaistu aiemmin Jahti 1/1995 -lehdessä.

A katsoo C:n syyllistyneen tekijänoikeusrikokseen. B katsoo C:n rikkoneen tekijänoikeuslakia.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Teoksen käsitteestä ja tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (404/1961) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on teokseen tekijänoikeus. Teos voi ilmetä myös muulla tavalla kuin lain esimerkkiluettelon mukaisena teoslajina. Pykälän 2 momentin mukaan selittävää piirustusta ja tietokoneohjelmaa suojataan kirjallisena teoksena.

Teoksella tekijänoikeudellisessa merkityksessä tarkoitetaan henkisen luomistyön tuotetta. Kirjallinen tai taiteellinen tuote on tekijänoikeudella suojattu, jos sitä voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se niin sanotusti ylittää teoskynnyksen eli on tekijänoikeuslain tarkoittama teos. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Esimerkiksi tuotteen kirjallisella tai taiteellisella tasolla ei ole merkitystä, ei myöskään sen aikaansaamiseksi vaaditulla työ- tai tietomäärällä. Myös käytännöllistä käyttötarkoitusta toteuttava tuote voi olla teos. Erään teosharkinnassa apuna käytetyn määritelmän mukaan teoskynnys ylittyy, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu itsenäisesti vastaavaan työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Myös teoksen osan on itsenäistä tekijänoikeussuojaa saadakseen yllettävä teostasoon.

Teostasovaatimusta voidaan arvioida eri tavoin riippuen teoslajista. Perinteisten kirjallisten ja esimerkiksi maalaustaiteen teosten osalta teostasovaatimuksia voidaan luonnehtia alhaisiksi, koska ne usein jo itsessään ilmentävät tekijänsä persoonallisuutta. Käyttötaiteen osalta teoskynnystä on pidetty korkeampana, koska käyttötarkoitus voi usein olla määräävä lopputuloksen kannalta pikemminkin kuin tekijänsä luova panos.

Tekijänoikeudesta voivat päästä osalliseksi esimerkiksi keittokirjat, kunhan niitä voidaan pitää itsenäisinä ja omaperäisinä. Vähimmäisvaatimuksena on oikeuskirjallisuudessa pidetty sitä, että reseptit eivät yksinomaan koostu aineiden

määristä ja valmistusohjeista (Pirkko-Liisa Haarmann, "Tekijänoikeus & lähioikeudet", Helsinki 1999, s. 55).

Tekijänoikeudella ei anneta yksinoikeutta ideoihin ja yleisiin periaatteisiin, vaan niiden teoksessa ilmenevään omaperäiseen ja luovaan ilmenemismuotoon. Samoin tekijänoikeussuojan ulkopuolelle jäävät esimerkiksi teoksen aihe, aiheen käsittelyä ohjaava metodi sekä teoksen sisältämät tiedot sellaisenaan.

Tekijänoikeuden sisällöstä säädetään tekijänoikeuslain 2 ja 3 §:ssä. Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään lain 2 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, tekijänoikeuslain 2 luvussa säädetyn rajoituksen, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännökseenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuustai taidelajissa taikka toista tekoa käyttäen. Pykälän 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa. Pykälän 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti.

Tekijän moraalisisistä oikeuksista säädetään lain 3 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin, on tekijä ilmoitettava siten kuin hyvä tapa vaatii. Toisen momentin mukaan, teosta ei saa muuttaa tekijän kirjallista tai taiteellista omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla, eikä sitä saa saattaa yleisön saataviin tekijää sanotulla tavalla loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tekijänoikeuslain 43 §:n ensimmäisen virkkeen mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän tai, jos kysymys on lain 6 §:ssä tarkoitettusta yhteisteoksesta, viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta.

Tekijänoikeuslain 22§:n mukaan, julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa.

Oikeudesta valokuvaan

Tekijänoikeuslain 49 a §:n mukaan, valokuvaajalla on yksinomainen oikeus määrätä valokuvasta, muuttamattomana tai muutettuna, valmistamalla siitä kappaleita tai näyttämällä sitä julkisesti. Oikeus valokuvaan on voimassa, kunnes 50 vuotta on kulunut sen vuoden päättymisestä, jona kuva valmistettiin.

Valokuva voi kuitenkin TekijäL 49 a § 3 momentin nojalla nauttia myös tekijänoikeussuojaa, jolloin siihen sovelletaan 70 vuoden suoja-aikaa tekijän kuolinvuodesta. Toisin kuin muiden valokuvien osalta, valokuvateosten suoja ulottuu valokuvien levittämiseen.

Tekijänoikeusneuvoston aiempi käytäntö

Seuraavassa käydään esimerkein läpi tekijänoikeusneuvoston aiempaa käytäntöä suojamuodoittain.

Kirjallisten dokumenttien tekijänoikeussuojaa koskevat aiemmat lausunnot

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt ruokareseptien suojaa lausunnossa TN 1994:3, jossa katsottiin, etteivät reseptit teko-ohjeineen yltäneet kirjallisen teoksen teostasoon. Käsillä olevaan materiaaliin jossain määrin verrattavien dokumenttien tekijänoikeussuojaa on käsitelty lausunnoissa TN 1991:15, TN 1994:3, TN 1996:15, TN 2004:2 (tekijänoikeus kameran tuotepiirroksiin, järjestelmäkarttaan ja ohjekirjoihin), 2004:5 (kirjallisten tuotteiden tekijänoikeus- ja luettelosuoja), TN 2004:7 (materiaaliluettelon suoja), TN 2004:15 (tekijänoikeus koulutusaineistoon) TN 2003:17 (tekijänoikeus sopimusehtoihin) ja 2005:8 (liikeyrityksen dokumenttien tekijänoikeudellinen suoja).

Näille ratkaisuille on ollut tunnusomaista, että dokumenteilta on vaadittu varsin korkeaa omaperäisyyttä tekijänoikeussuojan edellytyksenä. Tämä johtuu siitä että useissa tapauksissa dokumentin sisällön määräävät lähinnä ulkoiset olosuhteet (mitä luonteeltaan teknisiä seikkoja dokumentissa on haluttu ilmaista ja luetteloida) kuin tekijänsä luova panos.

Tekijän moraalisiin oikeuksiin teoksen muunnelman osalta on otettu kantaa lausunnossa TN 1991:7. Sen mukaan, luovutuksensaajalla ei ole oikeutta muuttaa teosta ilman tekijän suostumusta. Muuttamisena ei pidetä vähäisiä muutoksia, kuten esimerkiksi kirjoitusvirheiden korjaamista. Muunnelman julkaiseminen edellyttää tekijän suostumusta. Muunnelman julkaisu yksin tekijän nimellä loukkaa hänen moraalisia oikeuksiaan.

Valokuvan suoja koskevat aiemmat tekijänoikeusneuvoston lausunnot

Viimeaikaisessa tekijänoikeusneuvoston lausuntokäytännössä oikeus valokuvaan on ollut tarkastelun kohteena lausunnoissa TN 2002:8, TN 2003:6 ja TN 2004:3.

Lausuntoa TN 2002:8 koskeneessa lausuntopyynnössä esitetty valokuva joka esitti hakijaa ja hänen isäänsä ei ollut teoksena suojattava, vaan sai suoja TekijäL 49 a §:n nojalla. Lausunnossa TN 2003:6 todettiin, että olympiatulen sytyttämisestä otettu valokuva oli historiallisesta merkittävydestään huolimatta tavanomainen, ajankohtaisesta tapahtumasta kertova valokuva, joka ei erityisesti ilmentänyt valokuvan ottaneen henkilön omaperäistä ja persoonallista panosta. Valokuvan suojaaminen TekijäL 49 a §:n nojalla ei tullut kyseeseen suoja-ajan päätyttyä. Lausunnossa TN 2004:3 todettiin, ettei käsiteltävänä ollut muotokuvamainen valokuva ilmentänyt ottajansa itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä. Kuva kuului TekijäL 49 a §:n suojan piiriin.

Lausuntopyynnössä tarkoitettu aineisto ja vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Ovatko oheiset liitteissä mainitut A:n ja B:n kirjoitukset kuvineen tekijänoikeuslain mukaisia teoksia, jotka nauttivat tekijänoikeuslain mukaista suojaa?

Tekijänoikeusneuvosto tarkastelee asiaa siten, että ensin käydään läpi A:ta koskevat dokumentit ja lopuksi B:n artikkeli. Asiassa on keskeistä se, missä laajuudessa ja miten A:n ja B:n materiaalia on käytetty.

Tekijänoikeusneuvosto lausuu toimivaltansa puitteissa tekijänoikeuslain tulkintakysymyksistä. Tekijänoikeusneuvosto ei lähtökohtaisesti käytäntönsä ja tekijänoikeuslain tulkintaan liittyvän toimivaltansa puitteissa ota kantaa yksityisoikeudelliseen sopimustulkintaan liittyviin kysymyksiin. Näin ollen tekijänoikeusneuvosto ei lausu siitä, onko tai millä tavoin A:n, B:n ja C:n kesken sovittu aineiston käytöstä.

A:n kirjat

Tekijänoikeusneuvosto tulkitsee kysymyksellä tarkoitettavan, ovatko A:n edellämainitut kolme teosta "Kokkien riistakirja", "Jaakon riistakirja" sekä "Suomen, Karjalan ja Petsamon riistaruoat" esitutkintapöytäkirjassa toistetuin osin tekijänoikeussuojan piirissä.

Kirjasta "Kokkien riistakirja" on esitutkintapöytäkirjaan (ss. 65-75) kopioitu kansisivu, nimilehti, sisällysluettelo, neljä sivua hirven kaato- ja käsittelyohjeita piirroskuvineen, sekä kolme sivua ruokareseptejä johon sisältyy yksi piirroskuva.

Kansisivulta käy ilmi lausuntopyynnössä mainitsematta jäänyt seikka, että kirjalla on toinen tekijä, D. Tekijänoikeusneuvosto ei voi näytön puuttuessa ottaa kantaa siihen, miltä osin A on itsenäisesti laatinut kirjan tekstejä tai piirustuksia, vaan ottaa ainoastaan kantaa niiden tekijänoikeudelliseen suojaan.

Hirven käsittelyä koskeva teksti pyrkii tekniseen täsmällisyyteen. Samoin piirroskuvissa pyritään mahdollisimman selkeästi havainnollistamaan hirven käsittelyn vaiheet. Reseptit kertovat tarvittavat ainemäärät ja niiden käytön pyrkien mahdollisimman suureen havainnollisuuteen. Joku toinen ryhtyessään samaan kirjoitus- ja piirrostehävään päätyisi suurella todennäköisyydellä samoihin ratkaisuihin. Näin ollen tekijänoikeusneuvosto katsoo, että kyseiset osat "Kokkien riistakirjasta" eivät yllä teostasoon eivätkä siten nauti tekijänoikeussuojaa TekijäL 1 §:n tarkoittamina teoksina.

Kirjasta "Suomen, Karjalan ja Petsamon riistaruoat" on esitutkintapöytäkirjaan (ss. 32-46) kopioitu eräitä sivuja. Näihin sisältyy kansilehti, kirjan nimilehti, lista myötävaikuttaneista henkilöistä ja kuvauspaikoista, alkusanat, sisällysluettelo ja yhdeksän sivua reseptejä kuvituksineen.

Pääosa reseptien teksteistä on ainemäärien ja valmistustapojen kuvausta. Ilmaisutapa on eräin osin omaperäistä ja perinteisten valmistustapojen sekä termien sävyttämää. Ruokaohjeet sisältävät myös joitakin katkelmia, joissa kuvataan menneiden aikojen ruokaperinteitä.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että vaikka resepteissä on osin käytetty omaperäistä ja itsenäistä ilmaisutapaa, ne olennaisilta osiltaan koskevat ainemääriä ja valmistustapoja. Näin ollen ne eivät sellaisenaan ylitä teoskynnystä.

Kansilehden valokuvaa tai asiaa koskevan esitutkintapöytäkirjan sivuilla 40-41, ja 43-46 olevia valokuvia ei voida pitää itsenäisinä ja omaperäisinä, mutta ne nauttivat valokuvalla tarkoitettua suojaa TekijäL 49a §:n nojalla.

"Jaakon riistakirjasta" on esitutkintapöytäkirjaan (ss. 76-85) kopioitu kansisivu, tiedot avustajista ja kuvauspaikoista, alkusanat piirroksineen, sisällysluettelo, kaksi sivua hirven käsittelyohjeita piirroksineen ja kolme sivua ruokareseptejä, joista yhden sivun kuvituksena on valokuva.

Piirrokset ovat periaatepiirroksia ja pyrkivät tekniseen selkeyteen. Aihe- ja kuvakulmavalinnat ovat sellaisia, että vastaavaan työhön ryhtyvä päätyisi suurella todennäköisyydellä samoihin ratkaisuihin. Piirrokset eivät näin ollen ilmennä sellaista itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä, että ne nauttisivat tekijänoikeussuojaa.

Ruokareseptien osalta voidaan todeta, että ne eivät ole ilmaisultaan, aihepiiriltään ja otsikoinniltaan siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä, että niiden voitaisiin katsoa nauttivan tekijänoikeussuojaa.

Tekijänoikeusneuvostolle ei ole toimitettu kyseisiä kirjoja, mutta tekijänoikeusneuvosto katsoo jo esitettyjen näytteiden perusteella olevan ilmeistä, että kaikki kyseiset teokset kokonaisuutena nauttivat tekijänoikeussuojaa TekijäL 1§:n mukaisina kirjallisina teoksina.

B:n artikkeli

Suomen Metsästäjäliiton julkaisemassa Jahti -lehden numerossa 1/1995 on julkaistu B:n artikkeli "Mikä on tappava laukaus hirveen?" (esitutkintapöytäkirjan 6070/R/154603/04 ss. 19-22). Artikkeleihin kuuluu kaksi periaatekuvaa hirvestä (s. 22). Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että artikkeli on ilmaisultaan siinä määrin itsenäinen ja omaperäinen, että se nauttii tekijänoikeussuojaa TekijäL 1§:ssä tarkoitettuna kirjallisena teoksena.

Artikkelin piirroksissa kuvataan yksityiskohtaisesti hirven fysiologista rakennetta pyrkien mahdollisimman suureen tekniseen selkeyteen. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että piirrokset eivät ole sillä tavoin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne yltaisivät teostasoon. Mikäli kuitenkin kyse on valokuvista, ne nauttivat valokuvalla tarkoitettua suojaa TekijäL 49a §:n nojalla.

A:n materiaalin käyttö Hirvimies -lehdessä ja Metsästäjän kalenterissa

Koska käytetty materiaali ei nauti tekijänoikeussuojaa, niiden käyttö Hirvimies- ja Metsästäjän kalenteri -julkaisuissa ei riko tekijänoikeuslakia. Tekijänoikeusneuvosto ei toimivaltansa puitteissa ota kantaa siihen, onko kyseessä esimerkiksi laissa sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa tarkoitettu toiminta.

B:n teoksen uudelleenjulkaisu

Esitutkintapöytäkirjan 6070/R/154603/04 mukaan B:n Jahti 1/1995 -lehdessä julkaistu artikkeli on uudelleen julkaistu sellaisenaan Hirvimies 2001 -lehdessä (ptk:n ss. 15-18). Artikkeleihin sisältyneet kuvat on niinkään toistettu. Artikkeleihin on lisätty kaksi väliotsikkoa. Artikkelit on julkaistu B:n nimellä.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että artikkelin julkaiseminen on edellyttänyt tekijän eli B:n tai sellaisen tahon lupaa, jolle oikeudet ovat siirtyneet. Mikäli lupaa ei ole hankittu, on menetelty vastoin tekijänoikeuslakia.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että artikkeleihin lisätyt kaksi väliotsikkoa on toteutettu siten että ne eivät muuta teosta olennaisesti vaan ovat luonteeltaan vähäisiä muutoksia. Näiltä osin teosta ei ole muunneltu siten, eikä sitä myöskään ole julkaistu sellaisessa yhteydessä, että rikottaisiin tekijän moraalisia oikeuksia.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että artikkelin pirrokset eivät ole sillä tavoin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne yltyvät teostasoon.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Mikko Huuskonen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Niklas Bruun (puheenjohtaja), Ritva Hanski-Pitkälampi, Martti Heikkilä, Satu Kangas, Päivi Liedes, Kai Nordberg, Pekka Pulkkinen, Katariina Sorvari ja Markku Uotila.